

– К., 2006. 8. Контроль та управління: актуальність парламентського контролю над сектором безпеки та його реформуванням: Зб. ст. з фундамент. аспектів парлам. контролю над сектором безпеки // Г. Борн, Ф. Флурі, С. Ланн та ін. – К., 2005. – 179 с. 9. Мироненко П. Силкові структури—під цивільний контроль // Військо України.—2003. – № 1–2.—С. 16–17. 10. Політологія: Підручник для курсантів вищих військових навчальних закладів Збройних сил України // За заг. ред. В.Ф. Смолянюка. — 1-ше вид., — Вінниця: Нова книга, 2002. — 446 с. 11. Требін М.П. Армія та суспільство: соціально-філософський аналіз взаємодії в умовах трансформації: Монографія. – Х.: Видавничий Дім "Інжсек", 2004. – 404 с. 12. Череміскіна Н. Цивільний контроль над воєнною організацією держави // Нова політика-2002. — №2.— С.42–45.

УДК 314.17:339.92(477)

О. Качан, Я. Турчин

Національний університет "Львівська політехніка"

ВПЛИВ ДЕМОГРАФІЧНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ НА НАЦІОНАЛЬНУ БЕЗПЕКУ ДЕРЖАВИ

© Качан О., Турчин Я., 2009

Різномірно висвітлено демографічний вимір можливого приєднання України до ЄС, що є надзвичайно актуальним на тлі чіткого прозахідного вектора зовнішньої політики України. Розглянуто можливі наслідки у сфері демографічної безпеки від перспективного входження до Євроспільноти.

The article comprehensively elucidates demographic dimension of probable joining EU by Ukraine, which is a highly pressing issue against the background of clear pro-Western vector of Ukrainian foreign policy. The possible aftereffects of prospective joining the European community are examined.

Головною сферою зовнішньополітичної діяльності України є розширення участі в європейському регіональному співробітництві. Українські політики, оцінюючи наслідки євроінтеграції, посилаються на її економічні, політичні, екологічні та інші переваги. Водночас мало звертається уваги на демографічні чинники в контексті євроатлантичної інтеграції. Тим не менше, саме демографічна складова (узагальнено якість і кількість населення) була і залишається однією з фундаментальних для нації і держави, яку вона формує. Окрім етно-культурного аспекту, населення є головною продуктивною силою, а разом з тим головним споживачем матеріальних благ. Тому особливої актуальності набуває питання демографічної безпеки України як однієї з вагомих складових національної безпеки. Демографічна безпека – це такий стан захищеності держави, суспільства та ринку праці від демографічних загроз, за якого забезпечується розвиток України з урахуванням сукупності збалансованих демографічних інтересів держави, суспільства і особистості відповідно до конституційних прав громадян України. Вважаємо доцільним і актуальним проаналізувати, який вплив матиме входження України до Євроспільноти, особливо звертаючи увагу на далеку перспективу як найвагоміший показник.

Питання, пов'язані з демографічною ситуацією і проблемами національної безпеки України, розглядалися багатьма сучасними вітчизняними науковцями, серед яких: О. Малиновська, І. Кухта, М. Товт, П. Шевчук, В. Шешко, Г. Старостенко, Е. Лібанова, А. Платонова, Д. Лук'яненко та ін. Разом з тим можемо констатувати недостатність наукових праць, у яких би не лише поєднувались питання демографічної і національної безпеки, а також пропонувалися заходи щодо їх розв'язання. Тому завданням публікації є не лише аналіз демографічної політики сучасної України в умовах євроінтеграційних процесів, а також дослідження їх впливу на національну безпеку держави.

Можливе скасування візового режиму між Україною і західним сусідом, що активно обговорюється і в бік якого робляться конкретні кроки (на останньому форумі Україна-ЄС 9 вересня 2008 року було досягнуто домовленості про поновлення переговорів про безвізовий режим між Україною та країнами ЄС), є важливою темою для дослідження, проте саме інтегральний вступ матиме набагато далекосяжніші наслідки. Безвізовий

режим, що залежить від політичної кон'юнктури, може після запровадження бути скасованим будь-якою зі сторін, і до того ж не охоплює багатьох супутніх наслідків, таких як часткова втрата суверенітету, спільне правове поле, уніфікація з ЄС різних напрямків внутрішньо- і зовнішньополітичної діяльності.

Приєднання до ЄС, в межах території якого діє правило вільного пересування населення, в корінний спосіб змінить сутність міграційних процесів, до яких має стосунок Україна, причому ці зміни матимуть як негативний, так і позитивний характер. Якщо вступ України до ЄС відбудеться у невіддаленій перспективі, то можна з певністю говорити, що він спричинить спалах міграційних потоків з України. Виняток з правила вільного пересування, що дає змогу країнам-членам запроваджувати обмеження на в'їзд трудових мігрантів із інших країн спільноти (особливо нових членів), не варто розглядати як вагомий контраргумент з декількох підстав. По-перше, до ймовірного приєднання України до ЄС така практика має шанси бути скасованою, за що нещодавно виступила Єврокомісія, заявивши, що трудова міграція з новоприєднаних країн не спричиняє зростання безробіття і зниження заробітної платні [3]. По-друге, такі обмеження, якщо введуть, то лише деякі країни, і на незначний термін (приблизно на п'ять років).

Незважаючи на наявність великої кількості перешкод (візових, статусних), на території ЄС сьогодні, за різними оцінками, перебуває від 5 до 7 млн. українців, стирання ж таких бар'єрів загрожуватиме збільшенням цієї кількості на порядок [9]. За нових умов соціальною базою для міграційних процесів послугуватимуть різні прошарки населення. Передусім це буде молодь, якій властива схильність до змін і неприв'язаність до якогось конкретного місця проживання через відсутність власних сімей чи різних обов'язків. Про міграційну схильність молоді свідчить досвід недавнього члена ЄС Польщі і дані соціологічних опитувань, проведених в Україні. Як показали результати дослідження «Розвиток людських ресурсів і міграційна політика в Україні», здійсненого у вересні–листопаді 2007 року компанією GfK Ukraine на замовлення Європейського фонду професійного навчання, саме респонденти віком 18–29 років найбільше схильні до міграції. Близько однієї четвертої населення України у віці 18–40 років (27 %) сьогодні серйозно розглядає можливість виїзду за кордон, а 19 % зазначають високу ймовірність виїхати з України протягом наступних двох років [14]. Інше соціологічне дослідження виявило, що 41 % з теперішніх мігрантів з України – це молодь 20–34 років (41,6 %) та 35–49-річні заробітчани (44,5 %) [10]. Можливій полегшеній міграції освіченої молоді – еліти нації – сприятиме Болонський процес в освітній галузі.

Нещодавня криза, що особливо гостро вплинула на будівельну галузь у Європі (а саме ця галузь посідає велику частку у працевлаштуванні мігрантів), активізувала питання доцільності перебування багатьох з них за кордоном. Це ж дослідження показало, що три з чотирьох мігрантів планує повернутися, серед молоді ж до 29 років взагалі не бажають повертатися аж 23 %. В умовах відсутності кризи цей відсоток, вочевидь, є значно більшим. Фахівці стверджують, що загалом, якщо оцінювати за віком, повернуться старші люди — кому за 50, а молодь намагатиметься залишитись. Попри кризу не повернуться бізнесмени, доглядалки та домогосподарки [10].

Традиційно нішою джерелом мігрантів залишатимуться низькокваліфіковані працівники та виконавці фізичної праці, що керуватимуться критерієм кращої оплати праці, яку зможуть запропонувати інші країни. Процес посилить те, що, як це було раніше, вони не боятимуться свого, здебільшого нелегального статусу та усіх тих труднощів, що з цього випливають. На даний час умови праці українських заробітчан за кордоном не відповідають жодним встановленим нормативам як нашої держави, так і країни перебування. Звичайним явищем є ненормований робочий день, недотримання техніки безпеки, виконання робіт, пов'язаних з ризиком для життя і здоров'я, конфлікти з поліцією, поширені випадки несвоєчасної та неповної виплати зароблених коштів. Багато хто стоїть перед загрозою опинитися у нелюдських умовах існування або стати жертвою работоргівлі. Як заявив заступник міністра праці й соціальної політики Віктор Іванкевич на тематичному семінарі з трудової міграції, тільки 2 % трудових мігрантів з України, що становить 60 тис. осіб щорічно, працюють за кордоном легально (за іншими даними – 10 %) [9, 7].

Необхідно звернути увагу і на той факт, що відкриються для іміграції й ті країни, які до цього були порівняно закритими (Франція, Норвегія). "Ми спостерігаємо нову динаміку міграційних процесів в Європі: попит на трудову міграцію в економічно розвинених державах зростає внаслідок зменшення там кількості працездатного населення", – заявив Джефрі Лабовіц, голова місії Міжнародної Організації Міграції в Україні. За оцінками Брюсселя, у найближчі 20 років в країнах Євросоюзу лише кваліфікованих працівників (особливо в галузі інженерії та інформатики) забракне 20 мільйонів, що, безсумнівно, спричинить відтік спеціалістів з України [23]. Демографічні прогнози стосовно лише Італії – популярного місця праці українських заробітчан, вказують, що протягом 2005–2035 рр. працездатне населення скоротиться на 20 %, а опісля – ще на 15 % до 2050 року [24].

Наша держава у будь-якому випадку опиниться в уразливому становищі, проте гадаємо, що ліквідація перешкод для міграції в рамках ЄС особливо сприятиме перетіканню українців до країн-членів із привабливішими економічними умовами. Згідно з прогнозами, це призведе до скорочення працездатного населення нашої країни: як стверджує прогноз МЦПД, з 2010 року працездатне населення України почне різко зменшуватись. Це відбуватиметься внаслідок спаду народжуваності на початку 1990-х. Від 2010 до 2025 рр. воно зменшиться на 5 млн. осіб. У 2025 р. близько чверті населення України буде старшим за 60 років, тоді як у 2050 році вже майже третина усіх українців сягне 60 років і більше (а це означатиме, до того ж, довгостроковий тиск на державне фінансування соціальних гарантій) [13, с. 7–22]. І в цьому стосунку відтік молоді та висококваліфікованих робітників є особливо небезпечним.

Демографія України постраждає і внаслідок опосередкованих внутрішніх процесів, зокрема підвищення безробіття через закриття неконкурентоспроможних підприємств, що стануть такими у нових економічних умовах. Поставши перед проблемою пошуку нової роботи, а то й вимушеної міграції після занепаду підприємств-працедавців, українці не обов'язково волітимуть залишитися у своїй країні. Існує і психологічний аспект: як вказують дослідники, за 10–15 років активного заробітчанства світогляд та психологія українців-трудомих мігрантів та їхніх дітей зазнали сильного деструктивного впливу, що проявляється у залежності від міграції – адже люди не уявляють собі іншого способу життя. У Західній Україні враженим може виявитись ціле покоління: моніторинг свідчить, що існує проблема серед дітей мігрантів, які налаштовані жити в умовах трудової міграції – в Україні чи за кордоном. Представники цього покоління, що не виїдуть до можливого приєднання до ЄС, будуть особливо схильні зробити це після [10]. Згідно з даними опитування, 93 % мігрантів мають від одного до трьох дітей, котрі в умовах тривалої розлуки зазнають психологічних травм, часто страждають наркотичною та алкогольною залежністю, перетворюються на "дітей вулиці" [4]. 7,5–9 мільйонів соціальних сиріт (оцінювана кількість дітей теперішніх мігрантів) дослідники називають "втраченою генерацією" [11].

Ще до гіпотетичного вступу до Європейського Союзу Україна може зіткнутись зі значними демографічними проблемами. У новій Доповіді Всесвітнього банку, презентація якої відбулася 2 липня 2008 року у Брюсселі, йдеться про те, що до 2025 року населення України зменшиться на 20 %, а якщо економічна і політична ситуація в країні не зміниться, то до 2050 року населення України скоротиться майже удвічі – до 26 млн. чоловік [2]. Як заявив у 2007 році координатор системи ООН в Україні Френсіс О'Доннелл, "...наступні 25 років Україна може зіткнутися з демографічною катастрофою, яка може бути порівнянна з Голодомором", і додав, що за майбутні 25 років населення України може скоротитися на 25 % [12]. Експерти ООН вважають, що однією з головних причин скорочення населення України є економічні чинники, зокрема бідність. Фахівець з питань координації системи ООН представництва цієї організації в Україні Рукен Текеш Калікусу заявив, що значна частина населення країни (46,8 %) перебуває на межі бідності, 14,7 % українців мешкають в крайній убогості [12]. Проте, як це пояснення можна зіставити з іншим прогнозом, згідно з яким саме в найбідніших країнах відбуватиметься найбільший приріст населення у майбутньому (лише в найубогіших країнах Африки до 2050 року проживатиме на 1 млрд. людей більше) [25]. Значне зменшення населення очікує і на самий ЄС, якому бідність не загрожує.

Окрім негативного впливу еміграційних процесів, визначальний ефект на скорочення українського населення матиме зменшення рівня народжуваності і, як наслідок, – його природне старіння. А тут економічних та політичних чинників, як яскраво демонструє приклад ФРН, Японії та інших розвинених країн, є недостатньо (за даними прогнозів, до 2050 року німецьке населення скоротиться на 16 %, а вік кожного третього громадянина перевищуватиме 60 років, у Японії ж вік кожного третього мешканця перевищуватиме 65 років, а до 2100 року її населення може скоротитися більш ніж вдвічі). Середній вік жителів об'єднаної Європи у 2050 році наблизиться до п'ятидесятирічної позначки за очікуваного надзвичайно низького рівня народжуваності (за прогнозами статистиків, частка працездатного населення (у віці від 15 до 64 років) в "Європі двадцяти п'яти" зменшиться до 2050 року з 67,2 у 2004 році до 56,7 %, тобто зменшиться на 52 мільйони людей — з 306,8 до 254,9 мільйона), зі всіх країн ЄС лише Франція та Велика Британія прогнозують зростання населення (завдяки мігрантам), що доводить згубність теперішнього розвитку подій [16]. І, безперечно, вступивши до ЄС, Україна має усі шанси стати заручницею цієї ситуації у фарватері безплідної європейської політики стосовно дітонародження, коли навіть за бажання її покращати, країни ЄС зіштовхуються з потужною політичною опозицією втручання держави у рішення громадян про кількість дітей.

Як свідчить аналіз, вихід необхідно шукати здебільшого у світоглядно-ціннісному напрямку, у зміні пріоритетів населення, адже лише величезними соціальними допомогоюми, пільгами і грошовими

заохоченнями до народження дитини проблему вирішити складно: рівень народжуваності в країнах ЄС падає вже протягом трьох десятиліть поспіль. Із 47 країн Європи лише в не надто економічно успішній мусульманській Албанії у 2000 році зберігався достатній для оптимістичного погляду в майбутнє рівень народжуваності, що особливо чітко підкреслює значення саме світоглядного аспекту. Показово, що, згідно зі статистичним управлінням ЄС "Євростат", найзначнішим зниження населення буде в країнах Центральної та Східної Європи – нових членах та кандидатах на вступ до ЄС. До 2050 року чисельність мешканців новоприєднаних країн скоротиться зі 105 до 85 мільйонів, найзначніших втрат зазнає Латвія (-19,2 % порівняно з 2004 роком), Естонія (-16,6), Литва (-16,4), Чехія (-12,9), Угорщина і Словаччина (по -11,9), Польща (-11,8) [16]. Україні за цей час прогноз ООН відводить 40-відсоткове скорочення – до 30 мільйонів з теперішніх 47-ми. Очевидно, теперішня демографічна ситуація в Україні є катастрофічна, вступ до ЄС може змінити її характер, але загальної тенденції до погіршення не змінить, над чим потрібно задуматись.

Як показує досвід нових членів ЄС, що стали такими у 2006 році, приєднання до утворення істотно збільшило потік мігрантів з них до інших країн-членів. Зокрема, на кінець 2004 року кількість емігрантів, що перебували тимчасово за межами Польщі, становила 1 млн. осіб, а вже на кінець 2007-го збільшилась до 2,27 мільйона. 1,86 млн. з цієї цифри – це ті поляки, що переїхали, власне, до ЄС: порівняно із початковим роком членства в унії їх стало численніше більш ніж у два рази [18]. За даними нещодавно проведеного дослідження, 75,9 % поляків висловило готовність мігрувати, якщо б їм запропонували кращі умови працевлаштування, з них 52,1 % були схильними переселитись на постійне проживання, причому серед країн переважали розвинені країни ЄС [21]. Прогноз 2008 року Головного статистичного відомства Польщі свідчить, що після чотирьох років членства у ЄС надалі передбачається зростання еміграції, поступовий спад якої почнеться лише після 2012 року (за вісім років після вступу). Це зростання буде зумовлене переформатуванням еміграції з тимчасової на постійну і спиниться після прогнозованого покращання рівня життя у Польщі. У дослідженні йдеться, що ті особи, яким повезе за кордоном, вирішать залишитись там на постійно [22].

Професор Ромуальд Йоньчи, висвітлюючи проблему повернення на батьківщину польських мігрантів, порівнює теперішню хвилю міграції з 80-ми роками. Тоді зарплата в Німеччині була у 65 разів вищою, ніж у ПНР, зараз же вона вища лише у 4 рази. Відповідно тоді заробити достатню суму і повернутись назад було легше, ніж тепер, через що 85–90 % поляків, що працюють за кордоном, не мають уявлення, коли зможуть повернутись [17]. Питання повернення на батьківщину польських мігрантів зараз активно обговорюється у Польщі у громадських і наукових колах. Наші сусіди вивчають, в який спосіб встановити контакти з особами, що виїхали за кордон, насамперед молодого віку, щоб їх заново зінтегрувати з батьківщиною і забезпечити повернення. Для цього пропонується розбудовувати консульства і створювати польські культурні осередки по Європі.

Не менш важливим є висвітлення і позитивних сторін євроінтеграції. Аналізуючи зростання обсягів еміграції, дослідники звертають увагу на зміну її властивостей: після повного відкриття ринків робочої сили для громадян Польщі у багатьох країнах ЄС 2004 року еміграція у ці країни різко зросла, але набула часто тимчасового характеру, коли стимулом для еміграції є не відкритість ринку, а попит на робочу силу. Маючи можливість легально виїхати і легально повернутись, поляки практикують нетривалі подорожі з метою "заробити й набратися досвіду", щоб потім продовжити життя в Польщі, інвестувати в освіту, бізнес чи житло. Нинішня українська міграція має здебільшого незаконний характер; для українців, які нелегально в'їхали в країни ЄС, повертатися дуже проблематично через загрозу втратити роботу – і, як наслідок, розривається зв'язок з батьківщиною. Через це українці забирають своїх дітей у країни працевлаштування, і в такий спосіб втрачаються цілі покоління. Існує проблема адаптації довгострокових мігрантів до українського суспільства, що змінилося за період їхньої відсутності. Легальні ж мігранти мають можливість відвідувати родичів і постійно підтримувати соціальні зв'язки, держава може про них піклуватися за кордоном: до нелегальних мігрантів українські консульства доступу не мають [13, с. 24].

Маючи нелегальний статус, українці здебільшого займаються роботами, які мало сприяють підвищенню їх кваліфікації, набуттю навиків, потрібних для майбутньої продуктивної діяльності в Україні, легалізація посприє прискіпливішому вибору, намаганню знайти якнайкращий варіант роботи. Нелегальні мігранти часто повертаються з підірваним здоров'ям через важку й напружену працю, і не можуть повносправно виконувати репродуктивну функцію, зростають показники смертності. Медична допомога нелегальним мігрантам, зазвичай, надається також нелегально (завдяки особистим контактам роботодавця з медичними працівниками) і неякісно. Їх легалізація зможе покращати доступ до своєчасних та на належному рівні медичних послуг.

Позитивом також є те, що виїзди на роботу за кордон до європейських держав не тільки впливають на свідомість належності до спільних цивілізаційних європейських цінностей, але також підкреслюють національну тотожність, зміцнюють відчуття належності до цієї окремої національності. Згідно з даними опитування, проведеного Польським Інститутом Громадських Справ серед українських мігрантів, значна кількість мігрантів з південних та східних областей України змінила свої погляди на походження і на свої національні корені. Переважають переконання про необхідність знання української мови, а також, що власним дітям варто прививати любов до Батьківщини та почуття патріотизму [1].

Якщо на Україну і не чекає двократне, як у Польщі, збільшення еміграції до інших країн ЄС після вступу, зростання її навіть на декілька мільйонів (нехай і з тимчасовим характером) спричинить нестачу робочої сили в самій Україні, і це за природного скорочення працездатного населення. Для прикладу, Польща вже зараз зіштовхнулася з проблемою гострої нестачі працівників багатьох професій: інженерів, водіїв, лікарів, обслуговуючого, офісного персоналу та фізичних працівників, для вирішення якої Національна економічна палата вважає обов'язковим запрошувати іноземців. Директиви, що просуватимуть працевлаштування мігрантів, планує видати ЄС. За даними заступника голови Департаменту міграції Польщі Януша Гжиба, на 2007 рік у Польщі бракувало 300000 спеціалістів, у 2008-му ця цифра зросла ще більше. Чиновник визнав, що необхідним є залучення працівників з-за кордону [19]. Згідно з даними Державної інспекції праці, вже зараз кожна десята польська фірма нелегально працевлаштовує іноземців [20].

Катастрофічне скорочення населення України за прогнозами багатьох структур спричинить вакуум, який охоче будуть готові заповнити мігранти з країн третього світу, рівень життя яких вже зараз значно нижчий, ніж в Україні. Приєднання до ЄС і зростання економічного благополуччя стане каталізатором міграційних потоків з бідніших країн. Рівень населення у 30 млн. у 2050 році означатиме його середню густину на рівні 50 осіб на км², що буде значно нижчим від рівня, для прикладу Афганістану, із його набагато менш сприятливими природно-кліматичними умовами та постійними збройними конфліктами: професор Джоел Коен (очолює Лабораторію народонаселення в Рокфеллерівському і Колумбійському університетах) до 2050 року пророкує йому трикратне зростання населення, що означає показник густини населення на рівні 130 осіб на км² [5]. Тому без контрзаходів наш вакуум недовго залишатиметься незаповненим. Як зазначають автори монографії "Комплексний демографічний прогноз України на період до 2050 р.", власне вибір стоїть так: або залучення до України іммігрантів на основі виваженої міграційної політики, або неконтрольований їх притік після досягнення критично низької чисельності населення держави [6, с. 94].

До того ж Україна, з огляду на її транзитне географічне розташування, є природним руслом для міграційних потоків, розташована в центрі одного з найбільших міграційних маршрутів Азія–Європа. Територією України, згідно з класифікацією Центру збору й обміну інформацією з перетинання кордонів і міграції ЄС, проходить дев'ять маршрутів нелегальної міграції: контролювати їх надзвичайно складно і затратно [9]. Близькість до гарячих точок на теренах СНД (Придністров'я, Абхазія), що навряд чи з часом зменшать свій конфліктний потенціал, є додатковим посилювальним чинником.

Виглядає ймовірним, що Україна може зіштовхнутись з імміграцією до неї з інших країн Європейського Союзу. Передусім на Закарпаття можуть спрямуватись угорські мігранти, румунські – на Буковину і також на Закарпаття. Така ситуація загрожуватиме відцентровими тенденціями, яким буде важко щось протиставити. Туреччина у разі приєднання до ЄС буде найбільш заселеною її країною, і не виключено, що об'єктом імміграційних зацікавлень її мешканців стане Крим як історична сфера турецьких інтересів.

Ліберальна європейська політика стосовно нелегальних мігрантів, що пошириться і на Україну, унеможливить дати адекватну відповідь на прогнозований наплив вихідців з Азії та Африки. Згідно з авторами монографії "Комплексний демографічний прогноз України на період до 2050 р.", середній варіант прогнозу сальдо міграцій населення України з різними регіонами світу на 2025 рік становитиме 85,3 тис. осіб на рік (вихідці з афро-азійського регіону забезпечуватимуть 56 %, вихідці із Закавказзя та Центральної Азії – 11 %), на 2050 рік – 73,5 тис. осіб (вихідці з афро-азійського регіону – 48 % від цієї цифри, з Закавказзя та Серньої Азії – 18 %). Високий же варіант прогнозу дає відповідно: 107,9 тис. осіб на 2025 рік та 121,6 тис. осіб на 2050 рік, за нього різко зростає міграція з афро-азійського регіону [6, с. 99].

Практика вирішування проблем старіння населення і нестачі робочої сили за допомогою легальної міграції, яку застосовує низка європейських країн (Великобританія, Нідерланди), також загрожує поширитись і на Україну. Українське суспільство, що абсолютно не має досвіду співжиття з мультикультурним середовищем (общини середньовічних міст – невдалий приклад), має шанси потрапити під деструктивний вплив гострого соціального міжетнічного конфлікту (зараз у Парижі чи Москві), не будучи взмозі в жодний спосіб його вирішити у рамках зразка політики ЄС.

Окрім причин незайнятості географічного простору, принад соціальних гарантій, політичних свобод, до України емігрантів притягуватимуть, як було зазначено, і суцього економічні причини. Нестача робочих рук через еміграцію працездатних українців до більш багатих європейських країн та недостатню народжуваність викличе попит на робітників, якими готові будуть стати низькокваліфіковані мігранти. Незаповнена ніша може утворитись і у знаннє-вимогливих галузях, наприклад, медицині, де укомплектованість лікарями вже зараз становить 80,3 % і має тенденцію до зменшення [15].

Отже, проводячи вивірену демографічну політику як важливий напрямок забезпечення державної безпеки, потрібно зробити низку значущих і термінових кроків: по-перше, поступово ліквідувати причини еміграції (низьку заробітну плату, відсутність робочих місць), що включає також реформування соціальних нарахувань, пенсійної системи, ринку житла та освіти, стимулювання розвитку середнього бізнесу; по-друге, здійснювати заходи щодо збільшення народжуваності (як в матеріальному, так і в світоглядному аспекті), підтримувати село, що може стати джерелом досягнення збільшення приросту населення; по-третє, розвивати високі технології; по-четверте, попереджувати притік нелегальних мігрантів в Україну; по-п'яте, активно підтримувати українських трудових мігрантів за кордоном з метою їх повернення і возз'єднання розділених сімей.

Можна погодитись з думкою Е. Лібанової про те, що "...альтернативи європейської інтеграції України з демографічної точки зору не існує. Українське населення дуже успішно інтегрується. І альтернатива сьогодні для нас є така: або держава і влада керує цим процесом, або вона мовчки спостерігає за ним" [8].

ЛІТЕРАТУРА

1. Будзінський Т. Трудова міграція громадян України до країн Європейського Союзу і формування суспільних преференцій стосовно зовнішньої політики України // http://www.univ.rzeszow.pl/nauka/konferencje/rl_most/ukr/33-Budzinski_szablon-kor-UKR.pdf.
2. До 2050 року населення України може скоротитися майже вдвічі // http://www.greenparty.ua/news/society/society-news_20249.html.
3. ЄС може відмовитися від обмеження трудової міграції // <http://novynar.com.ua/business/44276>.
4. Курчів А. Трудова міграція і національна безпека України: Доповідь за круглим столом // <http://www.ji-magazine.lviv.ua/kordon/migration/2004/kyrchiv07-10.htm>.
5. Коэн Дж. Взросление человечества // В мире науки. – М.: АСТ-Московский полиграфический дом, 2005. – С. 16–23.
6. Комплексний демографічний прогноз України на період до 2050 р. / Кол. авторів; За ред. чл.-кор. НАНУ, д. е. н., проф. Е.М. Лібанової. – К.: Український центр соціальних реформ, 2006. – 138 с.
7. Легалізація праці українців за кордоном – вимога часу. Прес-центр УВКР. – 2008 // http://www.uvkr.com.ua/ua/news/legalizacija_praci.html.
8. Лібанова Е. Соціально-демографічні проблеми в контексті глобалізації // <http://eai.novikov.kiev.ua/ua/digest/issue11/1358/>.
9. Мартинюк В. Українські переешкоди на шляху до скасування візового режиму з ЄС // <http://eu.prostir.ua/library/8593.html>.
10. Миколюк О. Міграція стала способом життя // День. – 2008. – 19 грудня.
11. Олендій Л. Соціальні сироти: покинуті діти заробітчан // Львівська газета. – 2006. – 5 липня.
12. ООН: за 25 років населення України може скоротитися на 25 % // <http://www.newsru.ua/arch/ukraine/27nov2007/global.html>.
13. Потенціал України та його реалізація. Аналітичний звіт Міжнародного центру перспективних досліджень. – Київ, 2008 // www.icps.com.ua/doc/ICPS%20UKR%20report.pdf.
14. Розвиток людських ресурсів і міграційна політика в Україні. Дослідження GfK Ukraine на замовлення проекту ETF Migration and Skills Project // [http://www.etf.europa.eu/pubmgmt.nsf/\(getAttachment\)/35847CEC6861C207C12574B9005665F4/\\$File/NOTE7J5LFR.pdf](http://www.etf.europa.eu/pubmgmt.nsf/(getAttachment)/35847CEC6861C207C12574B9005665F4/$File/NOTE7J5LFR.pdf).
15. Україна перетворюється на країну-донора медичних кадрів: Матеріал прес-служби МОЗ України // <http://www.moz.gov.ua/ua/main/press/?docID=10337>.
16. Шапков В. Перспективи не обнадешивают // Європа. – М.: АСТ-Московский полиграфический дом, 2005. – С.16.
17. Emigracja z Polski będzie narastać przez kilka lat // http://www.wirtualnemedi.pl/article/2207597_Emigracja_z_Polski_będzie_narastać_przez_kilka_lat.htm.
18. GUS: kolejny wzrost skali emigracji z Polski // http://praca.gazetaprawna.pl/artykuly/28154_gus_kolejny_wzrost_skali_emigracji_z_polski.html.
19. Konferencja o migracji pracowników z Polski // http://www.wirtualnemedi.pl/article/149859_Konferencja_o_migracji_pracownikow_z_Polski.htm.
20. Miskiewicz M. Polacy chcą otwarcia rynku pracy. Raport Money.pl. – Wrocław, 2008 // http://www.saz.org.pl/files/Raport_Polacy_chca_wolnosci_pracy_SMG-KRC.pdf.
21. Mobilność zawodowa: Статистичне дослідження Manpower Polska // http://www.manpower.waw.pl/download/informacje_prasowe/10_6.pdf.
22. Prognoza ludności na lata 2008–2035: Методичні зауваження до прогнозу Головного статистичного відомства Польщі // http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xber/gus/PUBL_PUBL_prognoza_ludnosci_na_lata_2008_2035_Uwagi_Metodyczne.pdf.
23. Styczek D. Błękitna Karta dla inżynierów z Azji i Afryki // <http://www.dziennik.pl/>

gospodarka/wsj/article268054/Blekitna_Karta_dla_inzynierow_z_Azji_i_Afryki.html. 24. *The trouble with ageing // The Economist (UK)*. – 2004. – 30 September. 25. *Vidal J. World faces population explosion in poor countries // The Guardian*. – 2004. – 18 August.

УДК 323.39:316.3

І. Кіянка

Львівський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України

РЕАЛІЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ В ПРОЦЕСІ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

© Кіянка І., 2009

Політична стабільність є важливою характеристикою політичної системи. Особливу роль політична стабільність відіграє в період трансформації пост-комуністичних країн. А також є важливою частиною у демократизації українського суспільства.

Political stability is a very important characteristic of political system. Especially mission political stability plays in that transformational period of post-communist countries. So political stability is necessary for democratization of Ukrainian society.

Наприкінці ХХ ст. в Україні, як і на усьому геополітичному просторі колишнього Радянського Союзу та постсоціалістичної Центрально-Східної Європи, відбулись динамічні зрушення еволюційно-революційного характеру в політичних системах. Аналіз цих процесів доцільно здійснювати в аспекті виявлення інституціонально-процесуальних змін в середині конкретного соціального середовища, в якому вони відбуваються, а також зіставлення їх з загальноцивілізаційним розвитком з метою максимального усвідомлення модернізаційного досвіду людства.

Актуальність теми полягає у дослідженні перехідного періоду України з її традиційними установками щодо політико-економічного устрою та культурним надбанням. А вивчення процесів, які привели до нового державного стану в українському суспільстві, відбулися раптово, без попередньої підготовки, внаслідок розпаду Радянського Союзу. Адже відомо, що цьому розпаду сприяли численні внутрішні і зовнішні причини, об'єктивні і суб'єктивні обставини, тобто певні соціально-політичні процеси, що не відповідали природі радянського устрою, поступово підточували цей устрій. В українському суспільстві відбувалися певні вияви протесту, що пов'язано з виступами дисидентів, шістдесятників, Гельсінської спілки, але вони існували скоріше у формі пасивного незадоволення тоталітарною системою того часу, а не як запланована і цілеспрямована підготовка до радикальних соціально-політичних змін. Тому перехідний етап в Україні почався за умов невизначених політичних соціально-економічних, соціально-культурних та ідеологічних орієнтирів.

Мета роботи – дослідити специфіку досягнення політичної стабільності в контексті трансформаційних перетворень в історії України, тобто структурної трансформації українського соціуму.

Новизна дослідження полягає у ціннісному вимірі політичної стабільності, яка необхідна для життєдіяльності політичної системи загалом.

Ступінь вивчення. Якщо взяти до уваги сучасно-модернізаційний або транзитно-кризовий етап модернізації українського суспільства, то він збігається в часі зі здобуттям Україною на початку 1990-х років самостійної державності. В. Горбатенко зауважив, "...що стан українського соціуму має ознаки, характерні для східноєвропейських і пострадянських перехідних суспільств" [3, с. 10–18].

Проте модернізаційний етап для України, як значно важливіший, ніж попередні, піддається фіксації, оскільки він ще незавершений. Розпочати його розгляд, на наш погляд, потрібно з деяких узагальнювальних характеристик, які проливають світло на спадковість та особливості динамічного характеру української